

БЛАЩУК-ДЕВ'ЯТКІНА
Наталія Зіновіївна
rdproton@yahoo.com

УДК 336.71

ПЕТИК
Любов Орестівна

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

THE CAPITALIZATION OF UKRAINIAN BANKING SYSTEM

к.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

к.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню тенденцій пов'язаних із капіталізацією вітчизняних банківських установ, визначені показники рівня достатності капіталу. Запропоновано інструменти реалізації стабілізації фінансової системи.

Статья посвящена исследованию тенденций связанных с капитализацией отечественных банковских учреждений, определены показатели уровня достаточности капитала. Предложены инструменты реализации стабилизации финансовой системы.

The article investigates the trends related to the capitalization of Ukrainian banks. The indicators of the level of banks capital adequacy are identified. The instruments for stabilization of the financial system are given.

Ключові слова: банківські установи, капіталізація, адекватність, достатність капіталу, регулятивний капітал

Ключевые слова: банковские учреждения, капитализация, адекватность, достаточность капитала, регулятивный капитал

Keywords: banks, capitalization, adequacy, capital adequacy of regulatory capital

ВСТУП

Фінансова система відіграє ключову роль у передаванні монетарних імпульсів до реального сектору економіки, здійснюючи таким чином вагомий внесок у забезпечення стійкого економічного зростання. Саме банківські установи країни є одним із основних джерел формування грошових капіталів для обслуговування та інвестування економіки країни.

На сьогоднішній день, в умовах, що склалися в Україні, однією з основних задач комерційних банків є забезпечення власної конкурентоздатності та стійкості, в умовах постійних змін в економіці, політиці та соціальній сфері. Забезпечення капіталу банків на рівні, який відповідає потребам відновлювальної економіки, є головним завданням для банківської системи на найближчі роки. Тому питання капіталізації банківських установ і загалом банківської системи України залишається актуальним і широко обговорюється вченими і практиками банківської справи.

Питання капіталізації банківської системи та можливі шляхи збільшення капіталу банками України висвітлені в працях З. Васильченко, О. Вовчак, А. Вожжова, У. Грудзевич, О. Дзюблюка, О. Кириченка, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостки та інших. Незважаючи на значну кількість наукових праць, які тією чи іншою мірою пов'язані з проблемами управління банківським капіталом, залишається низка невирішених завдань саме щодо недостатнього рівня капіталізації банківської системи України і пошуку джерел нарощування власного капіталу банками в сучасних умовах.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні тенденцій пов'язаних із капіталізацією вітчизняних банків, виявлення шляхів її збільшення, що дасть змогу забезпечити стабільну роботу банківської системи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти аудиту.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та табличного методу для наочного відображення результатів проведеного дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

На даний час питання капіталізації банківської системи розглядають як розмір статутного капіталу або дотримання ліцензійних вимог що до розміру регулятивного капіталу. На нашу думку, проблему капіталізації слід розглядати не лише у кількісній, а і якісній площині. Недостатність у банківських установ ресурсної бази, а саме капіталу, який повинен бути у розпорядженні банку для покриття наявних ризиків зумовило неспроможність нейтралізувати наявні в банківському секторі ризики та відповідати за своїми зобов'язаннями. З огляду на це, Національний банк України розробив стратегію розвитку банківської системи на найближчі п'ять років. Демонструючи свою рішучість у прагненні реалізувати заявлену стратегію з 2014 року ліквідував близько 60 банків. У 2016 році регулятор приступив до реалізації чергового етапу - стабілізації системи за допомогою примусової капіталізації банків [1].

Основним індикатором рівня капіталізації банківської системи є відношення сукупного банківського капіталу до ВВП. Існує мінімально необхідне відношення цього показника, норматив якого становить близько 6 % ВВП [2]. Для забезпечення підвищення рівня капіталізації банківської системи необхідно забезпечити випереджаюче зростання капіталу банківської системи порівняно із зростанням ВВП країни.

Аналізуючи дані табл. 1 відмітимо наступне. За досліджуваний період з 2015 року спостерігається тенденція до зменшення як обсягів власного капіталу банківських установ так і його частки у ВВП країни.

Така ситуація свідчить про збиткову діяльність банків України, що викликано низкою причин розвитку вітчизняної банківської системи: значні витрати на формування резервів під активні операції,

спричиненими збільшенням кількості проблемних кредитів на тлі глибокої економічної рецесії та масштабної девальвації; списання кредитів у Криму й на Донбасі; спадом в економіці; недостатнім рівнем корпоративного управління.

Для визначення достатності регулятивного капіталу банківських установ розглянемо динаміку нормативних значень, які регулюються Національним банком України. Зокрема, норматив Н1 - становлення мінімальних вимог до розміру регулятивного капіталу, Н2 (норматив адекватності капіталу) – співвідношення регулятивного капіталу і ризиків банку, норматив Н3 – співвідношення основного капіталу до суми загальних активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка власного капіталу банківських установ та ВВП [3, 4]

Дата	Власний капітал		ВВП, %		Частка власного капіталу у ВВП, %
	млн. грн.	Темп росту, %	млн. грн	Темп росту, %	
01.01.2012 р.	155487	100,00	1316600	100,00	11,81
01.01.2013 р.	170196	109,46	1408889	107,01	12,08
01.01.2014 р.	192599	113,16	1454931	103,27	13,24
01.01.2015 р.	148063	78,88	1566728	107,68	9,45
01.01.2016 р.	94 914	64,10	1979458	126,34	4,79

Таблиця 2

Динаміка нормативних значень достатності регулятивного капіталу банківської системи України [5]

Норматив	На початок відповідного періоду				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Н1, млн. грн	160897	178454	178909	204976	188949
Темп зростання Н1, %	18,48	10,91	0,25	14,57	- 7, 82
Н2, % (не < 10 %)	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60
Н3, % (не < 9 %)	14,57	14,96	14,89	13,98	11,20

Аналогічно, як і власний капітал, регулятивний капітал банківських установ зростав до 2015 року. Впродовж наступного періоду абсолютна сума регулятивного капіталу зменшилась на 16027 млн. грн., або на 7, 82% і становила 188949 млн. грн. Норматив достатності регулятивного капіталу банків відповідає встановленим межах впродовж досліджуваного періоду. Поряд зі зростанням регулятивного капіталу (до початку 2015 року) простежується постійне зростання статутного капіталу, яке продовжується до цього часу. Так, лише за перше півріччя 2016 року 35 банківських установ з метою підтримки бізнесу збільшили статутний капітал на загальну суму 65,2 млрд. грн.. Зростання статутного капіталу майже на чверть відбувалось, зокрема в результаті конвертації субординованого боргу. Обсяг останнього, що враховується в регулятивному капіталі, до кінця минулого року зменшився на 46%, а питома вага в ньому скоротилася вдвічі – з 38% до 19% [6, 7].

Як вже згадувалось, в межах досліджуваного періоду діяльність банківських установ була збитковою. За даними табл. 3 з 2014 року збиток

банків склав 52966 млн грн, а за 2015 рік збільшився до 66600 млн грн. У 2015 році доходи українських банків склали 199193 млн грн, тоді як витрати – 265793 млн грн. Основною складовою доходів становили процентні – 135145 млн грн, або 67,8 % загального обсягу. Таку структуру необхідно змінити на користь комісійних доходів, які у 2015 році склали 28414 млн грн, або 14,3 % [8].

Такий результат діяльності банківських установ спричинений насамперед погіршенням якості активів банків, що зумовлювало необхідність подальшого доформування резервів. Так, обсяг сформованих резервів за підсумками 2015 року порівняно з 2014 роком збільшився на 56,8 % і станом на початок 2016 року склав 321303 млн грн. (див. табл. 3).

Зменшення відрахувань до резервів дало змогу банкам поліпшити фінансовий результат і вийти на прибуток у травні 2016 року, уперше за багато місяців. Проте це не переросло у стійку тенденцію. Прибутки по системі поки що дуже волатильні через те, що окремі великі банки формують резерви під проблемні кредити, перебуваючи на останньому етапі цього процесу.

Ситуація, що склалась у фінансовому секторі України не є поодиноким випадком. Сплески економічної нестабільності, які призводили до втрат у виробничій сфері та ініціювали якісні зрушення в системі регулювання фінансового сектору, сприяли накопиченню досвіду окремих країн щодо

попередження банкрутств і реструктуризації банківських установ. Найпоширеніші та найефективніші інструменти реалізації стабілізації фінансових систем, які використовували окремі країни у посткризовий період розглянуто у табл. 4 [9].

Таблиця 3

Результати діяльності банків України, млн грн [7, 8]

Назва показника	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	01.01. 2015 р.	01.01. 2016 р.
Резерви за активними операціями банків	157907	141319	131252	204931	321303
Доходи	142778	150449	168888	210201	199193
Витрати	150486	145550	167452	263167	265793
Результат діяльності	-7708	4899	1436	-52966	-66600
Рентабельність активів, %	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46
Рентабельність капіталу, %	-3,64	3,03	0,81	-30,46	-51,91

Таблиця 4

Інструменти реалізації стабілізації фінансових систем

Інструменти реалізації	Країни
Заходи підтримки банківської системи	
Рекапіталізація банків	США, Австрія, Бельгія, ФРН, Греція, Італія, Кіпр, Люксембург, Португалія, Фінляндія, Угорщина, Данія, Швейцарія, Гонконг, Катар, ОАЕ, Саудівська Аравія, Казахстан.
Надання стабілізаційних кредитів	США, країни ЄС, Великобританія.
Реструктуризація банківської системи, сприяння об'єднанню банків, національних банків	Бельгія, Ісландія, Нідерланди, Португалія, Швеція, Великобританія.
Розширення гарантій по вкладам фізичних осіб	Переважна більшість країн
Надання гарантій з проблемних активів	США, Канада, Німеччина, Іспанія, Італія, Великобританія, Данія, Швеція, Корея, Казахстан, Швейцарія, Японія, Австралія.
Заходи грошово-кредитної політики	
Зниження відсоткових ставок	США, Канада, країни ЄС, Швейцарія, Великобританія, Австрія, Японія, Китай, Індія, В'єтнам.
Підвищення відсоткових ставок	Угорщина, Ісландія, Білорусь
Зниження курсу національної валюти	Ісландія, Угорщина, Польща, Бразилія, В'єтнам, Корея, Мексика, Білорусь.
Зниження норм резервування	Китай, Бразилія, Болгарія.

ВИСНОВКИ

Основним ризиком для фінансової стабільності у короткостроковій перспективі є невиконання банками програм капіталізації. Реалізація цього ризику потребуватиме негайних жорстких скоординованих дій НБУ та уряду. Вирішення проблем дефіциту капіталу значних за розміром банків необхідне для забезпечення стабільності фінансового сектору в довгостроковому періоді. З метою досягнення стабілізації у фінансовій, зокрема банківській сфері, необхідно застосувати підходи та інструменти, які успішно використовували зарубіжні країни.

Програма з подолання наслідків кризи повинна містити такі компоненти: швидку оцінку майбутніх збитків із використанням стрес-сценаріїв розвитку

подій; рекапіталізацію банків за рахунок державних і приватних коштів; санацію банківської системи.

Список використаних джерел

1. Примусова капіталізація банків: де брати гроші банкірам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/106054-primusova_kapitalizatsija_bankiv_de_brati_groshti_bankiram
2. Ципліцька О.О. Капіталізація банківської системи України в умовах економічної кризи / О.О. Ципліцька // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Економіка. - 2008. - Т. 99, Вип. 86. - С. 24-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdues_2008_99_86_6

3. Валовой внутренний продукт Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
4. Власний капітал банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-absolyutni-vlasniy-kapital-bankiv-ukrayini>
5. Значення економічних нормативів по системі банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
6. Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2016.pdf
7. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=32236491
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
9. Успішна політика іноземних країн у стабілізації фінансової сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://radaprogram.org/sites/default/files/info-center/piblications/successful_financial_stabilization_policies_1.pdf